

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมกับการบรรลุธรรม
ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

A Critical Studies in the Law of Kamma and the Attainment of
the Dhamma in the Theravada Buddhist Scripture

อธิเทพ ผาธา

Athithep Phatha

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: mollamp@hotmail.com

Received August 20, 2022; Revised August 3, 2023; Accepted: August 8, 2023

บทคัดย่อ

คำสอนเรื่องกรรมนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับการบรรลุธรรมหรือการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของศาสนา ทั้งในมิติของศาสนาและปรัชญาของอินเดียทุกสำนักต่างมีคำสอนที่ว่าด้วยเรื่องของกรรม และกรรมนั้นก็มีผลต่อการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของศาสนาของตนได้ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทก็เช่นเดียวกัน ที่ได้สอนว่าการกระทำที่ประกอบไปด้วยเจตนาอันถือว่าเป็นการกระทำที่มีคุณค่าทางด้านจริยธรรมและการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ดีหรือการกระทำที่มุ่งถึงความดีนั้นสามารถที่จะพัฒนาไปสู่การหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ และจากการศึกษาจะพบว่าผลการบรรลุธรรมของสาวกหรือแม้แต่พระพุทธองค์เองก็ไม่ได้เกิดมาจากการกระทำหรือกรรมในชาตินี้เท่านั้นแต่เกิดมาจากการกรรมหรือการกระทำในชาติที่ผ่านมาๆ มาที่ได้ทำการสั่งสมกรรมมาแล้วเป็นจำนวนมากจึงสามารถที่จะเป็นผลหรือมวลรวมที่จะทำให้เกิดการบรรลุธรรมในชาตินี้ได้

คำสำคัญ: กรรม; การบรรลุธรรม; พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

The doctrines of karma are considered to be related to the attainment of Dhamma or the ultimate goal of religion. In every dimension of Indian religion and philosophy, there are teachings on the subject of karma. And karma can affect the ultimate attainment of own religion. In the Theravada Buddhism is the same. It teaches that an act of will was considered to be a virtuous act and that action such as good deed, or good deed were able to evolve into a discharge from the ethic or Circulation dead. The result of study found that the attainment of the disciples of

the disciples or even the Buddha himself was not caused by the actions or karma in this world, but because of karma or actions in the past. So many of them were able to be the result or the total to achieve the cause of this world.

Keywords: Kamma; the Attainment of the Dhamma; Theravada Buddhist

บทนำ

พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นถือได้ว่าเป็นศาสนาที่จัดเป็นกรรมวาทะ หมายถึง ศาสนาที่เน้นย้ำในหลักคำสอนเรื่องกรรม คือเห็นว่าการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาอันเป็นสาเหตุของกรรมดีและกรรมชั่ว หรือเป็นผลที่ก่อให้เกิดสุขและทุกข์ให้กับผู้กระทำได้ โดยสุขและทุกข์นั้นมิใช่สิ่งที่ได้มาเพราะอำนาจของสิ่งอื่น และเราจะพบว่าหลักคำสอนเรื่องกรรมนั้นเป็นหลักคำสอนสำคัญและมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวพุทธเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากความเชื่อเรื่องกรรมและกฎแห่งกรรม จึงทำให้บุคคลในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข โดยมีหลักเชื่อว่า ถ้าบุคคลทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี และตรงกันข้าม ถ้าทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่วตอบแทนเช่นเดียวกัน ดังพระพุทธพจน์ว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 15 ข้อที่ 256 หน้า 374 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ส่วนความหมายของกรรม คือ การกระทำของบุคคลที่แสดงออกทางกาย ทางวาจา และทางใจ การกระทำทั้งสามทางนี้ ที่สำคัญที่สุดคือทางจิตใจ เพราะการกระทำทางกาย วาจา ล้วนเกิดจากจิตใจเป็นผู้สั่งการทั้งสิ้น และการสั่งการของจิตที่แสดงออกทางกาย วาจา อาจจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ กรรมดีกระทำแล้วให้ผลดี ไม่ร้อนใจในภายหลัง ส่วนกรรมชั่วกระทำแล้วให้ผลชั่ว คือร้อนใจภายหลัง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 15-16 หน้า 28-29 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ฉะนั้น ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า บุคคลจะกระทำดีหรือชั่วนั้น ย่อมมีสาเหตุมาจากจิตใจก่อนเสมอ หากไม่มีจิตเป็นผู้สั่งการหรือไม่มีเจตนาแล้ว ย่อมไม่มีผลแห่งกรรม ดังพระพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐ สำเร็จแล้วด้วยใจ หากคนมีใจชั่วก็จะพูดหรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามตนไปดุจล้อเกวียนที่หมุนตามเท้าโค และตรัสอีกว่า หากบุคคลมีใจดีแล้วก็จะพูดหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามไปดุจเงาติดตามตัวฉะนั้น” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 1-2 หน้า 23-24 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และที่สำคัญก็คือกรรมย่อมมีผลต่อความเป็นไปของชีวิตทั้งในชาตินี้และชาติหน้า โดยเฉพาะกรรมดีและชั่วที่กระทำด้วยเจตนาที่แรงกล้าย่อมจะส่งผลต่อชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคตโดยเฉพาะผลของกรรมดีนั้นย่อมจะมีผลต่อเป้าหมายสูงสุดของชีวิตในทางพระพุทธศาสนาก็คือ การบรรลุธรรม

สำหรับคำว่า บรรลุธรรม นั้นตรงกับภาษาบาลีว่า ญาณทัสสนะ หมายถึง การเห็นด้วยญาณ คือความรู้ หรือการเห็นอริยสัจ การเห็นอริยสัจเป็นการเห็นขั้นมรรค โดยเข้าใจอริยสัจ 4 ได้อย่างแจ่มแจ้ง คือการเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้นั่นเอง พระพุทธเจ้าตรัสอธิบายการเข้าใจอย่างนั้นว่า “ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเห็นทุกข์ ผู้ใดเห็นเหตุแห่งทุกข์ ผู้นั้นย่อมเห็นทั้งทุกข์ ทั้งความดับทุกข์ทั้งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ผู้ใดเห็นความดับทุกข์ ผู้นั้นย่อมเห็นทั้งทุกข์ ทั้งเหตุแห่งทุกข์ ทั้งข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ผู้ใดเห็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ผู้นั้นย่อมเห็นทั้งทุกข์ ทั้งเหตุแห่งทุกข์

ทั้งความดับทุกข์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 1110 หน้าที่ 361 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งการเข้าใจอริยสังคตคำอธิบายนี้ คือ การบรรลุธรรมนั่นเอง บุคคลผู้เกิดความเข้าใจอย่างนี้ก็คือบุคคลผู้บรรลุธรรม ซึ่งเรียกว่า อริยะ แปลว่า ผู้ห่างไกลจากกิเลส โดยผู้ที่จะบรรลุธรรมได้นั้นต้องมีโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ เป็นพื้นฐานเกิดขึ้นอยู่ในจิตใจ โดยอาศัยการศึกษาเป็นสื่อเพื่อจะดึงเอาโพธิปักขิยธรรมออกมา การศึกษาที่เป็นสื่อดังนั้นมีชื่อเรียกว่า ศึกษา เนื่องจากเป็นข้อที่ต้องศึกษาและปฏิบัติให้เกิดมีขึ้น เพื่อฝึกหัดกาย วาจา และใจให้เจริญยิ่งขึ้น จนสามารถบรรลุธรรมที่เป็นเป้าหมายสูงสุด ของการศึกษาและปฏิบัติในพระพุทธศาสนาได้ มี 3 ประการ คือ 1. อธิศีลสิกขา 2. อธิจิตตสิกขา 3. อธิปัญญาสิกขา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 31 ข้อที่ 1 หน้าที่ 1-2 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สิกขาทั้ง 3 ประการนี้ เมื่อผู้ปฏิบัติสามารถศึกษาและปฏิบัติให้เกิดมีขึ้นในตนได้ ก็จะทำให้สามารถละกิเลสได้ มีพระพุทธดำรัสที่ตรัสไว้ว่า “นรชนผู้มีปัญญาเห็นภัยในสังสารวัฏ ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญจิตและปัญญา มีความเพียร มีปัญญาเครื่องบริหารนั้นพึงแก้ความยุ่งนี้ได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 15 ข้อที่ 192 หน้าที่ 271-272 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สิกขาทั้ง 3 เป็นหลักการที่ผู้ปฏิบัติธรรมต้องทำให้เกิดขึ้น เนื่องจากเป็นข้อที่ต้องศึกษาและปฏิบัติเพื่อฝึกหัดกาย วาจาและใจ ให้เจริญยิ่งขึ้น โดยการบรรลุธรรมนั้น บุคคลผู้ที่จะสามารถทำได้ต้องมีศีล สมาธิ และปัญญาสมบูรณ์เท่านั้น ในการทำศีล สมาธิและปัญญาให้สมบูรณ์ พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักการปฏิบัติไว้ 2 ประการ คือ 1. สมถภาวนา คือการเจริญสมถะ หมายถึง การฝึกจิตให้เกิดความสงบ โดยใช้อารมณ์เป็นเครื่องยึด (พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, 2538) 2. วิปัสสนาภาวนา คือการเจริญวิปัสสนา หมายถึง หลักสำหรับฝึกจิตให้เกิดความเห็นแจ้ง คือให้จิตรู้เห็นความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความเป็นอนัตตาของสังขาร เพื่อคลายความยึดมั่นถือมั่น แล้วบรรลุนิพพานได้(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 32 หน้าที่ 76 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

อนึ่ง เราจะพบว่า ในการที่มนุษย์เราจะบรรลุธรรมได้นั้นจะต้องมีกรรมทั้งในปัจจุบันและอดีตกรรมเป็นพื้นฐานของจิต โดยเฉพาะกรรมในอดีตหรือบุพกรรมหรือที่เราเรียกกันว่ากรรมเก่า นั้นย่อมมีผลสำคัญต่อการบรรลุธรรม ดังที่เราจะพบว่าพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะทรงมาตรัสรู้นั้นพระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีหรือทรงสร้างกรรมดีมาเป็นจำนวนมากก่อนที่จะบรรลุ หรือแม้แต่พระอรหันตสาวกของพระพุทธองค์ทั้งหลายก็เช่นกันก่อนที่ท่านเหล่านั้นจะมาเกิดและบรรพชาอุปสมบทและบรรลุพระอรหันต์ล้วนต้องมีกรรมดีเป็นพื้นฐานของจิตก่อน และที่สำคัญการมีกรรมดีกรรมชั่วหรือกรรมต่างๆ นั้นย่อมมีผลต่อการบรรลุธรรมของพระอรหันต์หรือพระอริยสาวกต่างกันไปด้วย เช่น บางรูป บางองค์สามารถบรรลุได้ทันทีและสมาธิก็เกิดขึ้นได้ง่ายแม้เพียงการบรรพชาในวันนั้นก็บรรลุได้เลย หรือบางคนก็ยังไม่ได้บวชแค่ฟังธรรมเพียงเล็กน้อยก็บรรลุได้เลย แต่ในบุพกรรมของพระอรหันต์หรือพระอริยสาวกบางรูปบางคนก็บรรลุได้ยากมาก เช่น พระจักขุปาลเถระต้องปฏิบัติจนตาบอดจึงบรรลุ (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 2 หน้าที่ 8-20 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) หรือพระโคตมเถระกว่าจะบรรลุต้องฆ่าตัวตายก่อน (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 2 หน้าที่ 130 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) หรือพระจุลปณฺณเถระที่กว่าจะบรรลุได้จะต้องใช้อุบายของพระพุทธองค์เสียก่อน เป็นต้น ผิดกับพระอรหันต์บางรูปที่บรรลุได้เลยแม้เพียงบรรพชาวันนั้น เช่น สามเณรสังกัจจจะ สามเณรสิวลี เป็นต้น เมื่อพิจารณาภูมิหลังของท่านเหล่านั้นก็จะพบว่า การ

บรรลุลุทธิของพระอรหันต์หรือพระอริยสาวกไม่ว่าจะบรรลุง่ายหรือยากนั้นโดยมากจะมีสาเหตุมาจากกรรมในอดีตที่ตนเองได้กระทำมา หรือไม่ว่าจะเป็นกรณีของการทำกรรมดีในปัจจุบันก็สามารถที่จะบรรลุลุทธิได้เช่นกัน จากการกล่าวมาทั้งหมดจะพบว่ากรรมนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการบรรลุลุทธิหรือการบรรลุความดีขั้นสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม แม้ว่าเราจะทราบถึงกรอบแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ของกรรมกับการบรรลุลุทธิเป็นเบื้องต้นแล้ว ถึงอย่างนั้นก็ยังมีประเด็นที่เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกรรมกับการบรรลุลุทธิอยู่ เช่น ประเด็นในรายละเอียดที่เกี่ยวข้องว่าการบรรลุลุทธิของพระอริยบุคคลทั้งที่เป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิตนั้นเหมือนหรือต่างกันอย่างไร และความสัมพันธ์ในส่วนของการกรรมกับการบรรลุลุทธิในรายละเอียดปลีกย่อยอื่นๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นมีอยู่หรือไม่ ซึ่งประเด็นที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของประเด็นปัญหาทั้งหมดที่ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษา และผู้วิจัยหวังว่าเมื่อทำการศึกษาประเด็นเรื่องกรรมกับการบรรลุลุทธิที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเสร็จสิ้นลงแล้วคงจะมีประโยชน์กับผู้สนใจและพระพุทธศาสนาอยู่ไม่น้อย ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยจะพึงต้องศึกษาในลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการบรรลุลุทธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับการบรรลุลุทธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร (Document Research) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมกับการบรรลุลุทธิที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส และเอกสารข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีลำดับการดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) รวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสสในประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องกรรมกับการบรรลุลุทธิที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

(2) รวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ งานวิจัย เอกสารวารสารที่เกี่ยวข้อง

(3) รวบรวมเรียบเรียงวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ และนำเสนอผลการวิจัยรวมถึงข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า แนวคิดเรื่องกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นถือว่าเป็นแนวคิดที่มีความแตกต่างไปจากแนวคิดเรื่องกรรมในทัศนะของคำสอนในสังคมอินเดียทั้งในยุคก่อนและร่วมสมัยพุทธกาล ได้แก่ (1) กรรมในทรรศนะของศาสนาพราหมณ์ เห็นว่ากรรมคือมายาหรืออวิชาที่ห่อหุ้มจิตทำให้จิตไม่รู้ตามความเป็นจริงเมื่อไม่รู้ตามความเป็นจริงก็ก่อให้เกิดการกระทำที่บ้างชั่วบ้าง เมื่อมนุษย์ทำลายอวิชาหรือมายาแล้วจึงจะเห็นตามความเป็นจริงว่าตนเองคือส่วนหนึ่งของพรหมัน (2) กรรมในทรรศนะของศาสนาเซน เช่นเห็นว่ากรรมคืออย่างเหนียวที่ห่อหุ้มจิตทำให้จิตเกิดการเวียนว่ายตายเกิด การที่จะหลุดพ้นได้จึงต้องทรมาณจิตผ่านกาย (3) ลัทธิปฏิเสธกรรม (จารวาก) สำหรับจารวากเห็นว่ากรรมไม่มีเพราะทุกอย่างเกิดมาแล้วสูญ ในแนวคิดของพระพุทธศาสนานั้นคำว่ากรรม หมายถึงการกระทำที่ประกอบไปด้วยเจตนา มีป้อเกิดมาจาก (1) การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา (2) การกระทำที่มีกิเลสเป็นพื้นฐาน (3) เกิดเองตามกฎธรรมชาติและ (4) เกิดมาจากผัสสะ

กรรมนั้นเมื่อว่าโดยลักษณะจะพบว่ากรรมมีลักษณะสำคัญก็คือ (1) มีลักษณะที่เป็นผลผูกพันกับผู้กระทำกรรม (2) กรรมมีลักษณะเป็นกฎ และหากแบ่งเป็นประเภทก็ได้แก่ (1) กรรมในพระไตรปิฎก ท่านได้แจกแจงเอาไว้ว่ากรรมนั้นมีกรรมดำ กรรมขาว กรรมไม่ดำกรรมไม่ขาว ส่วน (2) กรรมตามนัยคัมภีร์อรรถกถานั้นท่านแบ่งได้เป็น 12 ประเภทเรียกว่า กรรม 12

อนึ่งจะพบว่ากรรมมีการให้ผลดังนี้คือ (1) เป็นการให้ผลที่เป็นไปตามกฎแห่งเหตุปัจจัยคือทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว (2) กรรมจะให้ผลได้จะต้องมีเหตุปัจจัยที่กรรมจะให้ผลหรือไม่ให้ผลหลายประการ (3) บุคคลและสิ่งมีชีวิตที่จะรับผลของกรรมก็คือคนที่ทำกรรมทั้งในอดีตและในปัจจุบัน (4) กรรมนั้นมีการให้ผลของกรรมในระดับต่างๆ นอกจากนั้นยังพบว่ากรรมมีความสัมพันธ์กับสังสารวัฏฏ์ (การเวียนว่ายตายเกิด) กล่าวคือ กรรมก่อให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่างๆ อย่างไม่สิ้นสุด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า สำหรับการบรรลุธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการศึกษาถึงเป้าหมายของพระพุทธศาสนาที่ทุกคนจะต้องพัฒนาตัวเองไปให้ถึง โดยเป้าหมายดังกล่าวก็คือการบรรลุธรรม ซึ่งคำว่า การบรรลุธรรมนั้น หมายถึงการรู้และเข้าใจในอริยสัจ 4 อย่างแจ่มแจ้งคือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค โดยการบรรลุธรรมนั้นแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ (1) โลภียะ (2) ระดับโลกุตตระ ซึ่งการบรรลุธรรมนั้นมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญก็คือการหยุดการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏฏ์ นอกจากนั้น การบรรลุธรรมนั้นสามารถที่จะแบ่งได้เป็นหลายระดับคือ (1) ระดับโสดาปัตติมรรค (2) ระดับโสดาปัตติผล (3) ระดับสกทาคามีมรรค (4) ระดับสกทาคามีผล (5) ระดับอนาคามีมรรค (6) ระดับระดับอนาคามีผล (7) ระดับอรหัตมรรค (8) ระดับอรหัตผล โดยการบรรลุธรรมนั้นมีวิธีการที่จะเข้าถึงหรือบรรลุได้ 2 วิธีก็คือ (1) สมถกรรมฐาน (2) วิปัสสนากรรมฐานซึ่งมีหลักธรรมที่สนับสนุนหรือที่ทำให้บรรลุธรรมอยู่ 7 ประการคือ (1) สติปัฏฐาน 4 (2) สัมมัปปธาน 4 (3) อิทธิบาท 4 (4) อินทรีย์ 5 (5) พละ 5 (6) โพชฌงค์ 7 (7) มรรค โดยผลของการบรรลุธรรมย่อมมีผลอยู่ 2 ระดับคือ ระดับโลภียะ คือ การได้ฉานสมาบัติที่ก่อให้เกิดความสงบทางจิตและระดับโลกุตตระทำให้เกิดการรู้แจ้งในมรรคและผล สำหรับลักษณะของผู้บรรลุธรรม จากการศึกษาจะพบว่า มีลักษณะที่สำคัญก็คือ (1) ลักษณะเฉพาะทางจิต คือเป็นผู้ที่มีจิตมั่นคง (2) ลักษณะภายนอกและในสังคมสงฆ์ เป็นคนที่เคารพระเบียบวินัยและเคารพอ่อนน้อมต่อสงฆ์ (3) เป็นผู้ที่มีใจมีอิสระและมี

ความสุข (4) ความเป็นเจ้าแห่งจิต เป็นนายของความคิด (5) เป็นผู้ที่ไม่หวั่นต่อการพลัดพรากหรือโยติกับชีวิต (6) เป็นผู้มีเมตตากรุณาต่อทุกชีวิต

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคำสอนเรื่องกรรมกับการบรรลุธรรมนั้นได้มีปรากฏในปรัชญาอินเดียทั่วไปก็คือ ปรัชญาอินเดียเชื่อว่าความสำเร็จในการดับวิภวัญหรือการเวียนว่ายตายเกิดนั้นก็จะต้องบรรลุโมกษะหรือที่สุดของการปฏิบัติให้ได้ ก็คือ การดับกรรม เพราะเห็นร่วมกันว่ากรรมคือสาเหตุหลักของการก่อให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิด โดยในปรัชญาอินเดียได้มีสำนักคิดหรือศาสนาที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับการบรรลุธรรมเอาไว้ดังนี้ (1) ศาสนาพราหมณ์ฮินดู เห็นว่ากรรมคือมายาที่ห่อหุ้มจิต เมื่อกำจัดมายาได้แล้วย่อมบรรลุ (2) ศาสนาเซน เห็นว่ากรรมคืออาการเหนียวที่ปกปิดจิตที่บริสุทธิ์ เมื่อทรมานร่างกายจนกรรมอ่อนตัวคลายไปจากจิตย่อมบรรลุนิรวาณ (3) ลัทธิครุทั้ง 6 มองเรื่องกรรมไว้ต่างกันกล่าวคือบางสำนักเห็นว่ากรรมไม่มีเพราะสรรพสิ่งสูญ บางสำนักเห็นกรรมที่ทำแล้วไม่เป็นอันทำ เพราะบุญบาปโลกนี้โลกหน้าไม่มี เป็นต้น แต่เมื่อว่าโดยมากลัทธิครุทั้งหมดเห็นว่ากรรมไม่มีผลต่อการบรรลุธรรม

ส่วนในมุมมองของพระพุทธศาสนาเถรวาทเห็นว่ากรรมมีความสัมพันธ์กับการบรรลุธรรมอย่างใกล้ชิดกล่าวคือ เห็นว่า กรรมมีความสัมพันธ์กับการบรรลุธรรมเนื่องจากกรรมเป็นเหตุ การบรรลุธรรมเป็นผล ความเป็นเหตุเป็นผลนี้เป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา ดังนั้นเมื่อทำดีย่อมได้ดี เมื่อทำชั่วย่อมได้รับผลชั่วหากทำความดีถึงที่สุดสั่งสมมาสิ่งที่สั่งสมมาย่อมก่อให้เกิดผลคือการบรรลุธรรมได้ ซึ่งความเป็นเหตุเป็นผลของกรรมนั้นก็คือกรรมย่อมให้ผลเสมอใน 3 ระดับ คือ (1) ระดับต้น คือให้ผลเป็นมนุษย์สมบัติ (2) ระดับกลาง ให้ผลคือสวรรค์สมบัติ (3) ระดับสูงสุด คือให้ผลเป็นนิพพานสมบัติ คืออมรรคผลหรือการบรรลุธรรม นี่คือความเป็นเหตุผลหรือความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับการบรรลุธรรม

เมื่อกล่าวเฉพาะกรรมดี (บุญกุศล) จะพบว่าเมื่อทำความดีย่อมจะส่งผลให้เกิดการบรรลุธรรมในทุกๆระดับ ซึ่งจากการศึกษามาทั้งหมดจะพบว่า การทำความดีหรือบุญกุศลนั้นก่อให้เกิดการบรรลุธรรมทั้งในระดับพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ได้ โดยที่ผู้ทำบุญจะต้องมีการตั้งความปรารถนาเอาไว้เพื่อการบรรลุธรรมนั้นด้วย

อนึ่ง เมื่อพิจารณาถึงกรรมกับความยากง่ายของการบรรลุธรรมจะพบว่า การทำความดีมากหรือน้อยสั่งสมความดีมามากหรือน้อยนั้นมีผลต่อการบรรลุธรรมมากหากทำแต่ความดีฝ่ายเดียวการปฏิบัติธรรมเพื่อการบรรลุธรรมก็จะมีอุปสรรคเป็นไปโดยง่าย แต่หากมีการทำกรรมชั่วไว้กรรมชั่วที่ทำจะให้ผลก็คือเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรมและการบรรลุธรรมเป็นอย่างมากทำให้เกิดการบรรลุธรรมได้ช้า

นอกจากนั้นประเด็นเรื่องกรรมกับบรรลุธรรมจะพบว่าหากพิจารณาเรื่องของการบรรลุและผลของการบรรลุนั้นพระพุทธองค์ทรงห้ามพระภิกษุไม่ให้วาดอ้าวงคุณวิเศษหรือการบรรลุธรรมของตนทั้งที่มีและไม่มีในตนเนื่องจากว่าการวาดเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม หากคนที่ไม่มียอดไปก็ถือว่าหลอกลวงชาวบ้าน ส่วนผู้ที่มียอดไปก็ทำให้สงฆ์ขาดเอกภาพอันเนื่องมาจากความศรัทธาเสื่อมสลายยอมไปหาเฉพาะคนที่วาดสงฆ์ทั้งหมดย่อมได้รับผลการกระทบจากการวาดนั้นได้ ดังนั้น พระพุทธองค์จึงทรงกำหนดโทษไว้สำหรับภิกษุ ส่วนคฤหัสถ์จะพบว่าแม้ความจริงจะสามารถบรรลุธรรมได้ในทุกระดับ แต่เฉพาะพระอรหันต์เท่านั้นที่หากไม่บวชก็ต้องตาย อนึ่งเมื่อคฤหัสถ์บรรลุธรรมแล้วก็ไม่ควรวาด

เพราะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดโทษ คือ (1) หากไม่มีแล้ววอดก็ผิดศีล 5 ข้อที่ 4 ก็คือการโกหกหลอกลวงผู้อื่นเพื่อลาภสักการะ (2) ถ้ามีบอกคนอื่นก็ไม่เหมาะสม ยิ่งเป็นการไม่มีคุณวิเศษแล้วไปเที่ยวพยากรณ์มรรคผลให้กับคนอื่น ๆ ยิ่งเป็นการทำให้เกิดความเสียหายจะกลายมาเป็นมหาโจรในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นการอวดอ้างสิ่งที่ไม่มีในตน ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็พระภิกษุหรือคฤหัสถ์ก็ไม่ควรอวดมรรคผลหรือไปพยากรณ์ใครๆ โดยการพยากรณ์มรรคผลหรือการบรรลุธรรมให้กับคนอื่นนั้นเป็นหน้าที่หรือสิทธิของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ไม่ทรงมอบหน้าที่หรือสิทธินี้ให้กับใครเลยทั้งภิกษุและคฤหัสถ์ อนึ่ง การศึกษาเรื่องนี้ย่อมก่อให้เกิดคุณค่าอยู่ (3) ประการคือ (1) คุณค่าเพื่อตนเอง (2) คุณค่าเพื่อผู้อื่น (3) คุณค่าในการรักษาพระธรรมวินัย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมกับการบรรลุธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” ได้พบหลักการที่นำไปพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่กล่าวถึงกรรมในแง่ ดังนี้ (1) เป็นการให้ผลที่เป็นไปตามกฎแห่งเหตุปัจจัยคือทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว (2) กรรมจะให้ผลได้จะต้องมีเหตุปัจจัยที่กรรมจะให้ผลหรือไม่ให้ผลหลายประการ (3) บุคคลและสิ่งมีชีวิตที่จะรับผลของกรรมก็คือคนที่ทำกรรมทั้งในอดีตและในปัจจุบัน (4) กรรมนั้นมีการให้ผลของกรรมในระดับต่างๆ นอกจากนั้นยังพบว่ากรรมมีความสัมพันธ์กับสังสารวัฏฏ์ (การเวียนว่ายตายเกิด) กล่าวคือกรรมก่อให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่างๆ อย่างไม่สิ้นสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของพระอุทัย จิรธมโม (เอกสะพัง) เมื่อกล่าวถึงกรรม ถือว่าเป็นกฎธรรมชาติ และเปรียบกรรมกับพืชที่ปลูกชนิดใดไว้ก็ย่อมได้รับผลชนิดนั้น ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ขึ้นอยู่กับกาลและเวลา กรรมดีจึงให้ผลดี กรรมชั่วจึงให้ผลชั่ว แม้คำสอนในพระพุทธศาสนาที่ทนต์อการพิสุจน์นั้น เรื่องกรรมเป็นเรื่องที่ลึกซึ้งและสับสน เป็นอจินไตย ยากในปัญญาชั้นโลกีย์จะเข้าใจได้ แต่ผู้มีปัญญาสุขุม ก็พิจารณาเห็นว่าสรรพสิ่งล้วนอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมลิขิต โดยเฉพาะชีวิตของมนุษย์ ดังพระพุทธองค์ได้รับขนานพระนามว่า “กรรมวาที” เพราะทุกชีวิตต้องเป็นไปตามกระบวนการของกรรม และรับผิดชอบต่อกรรมที่กระทำไว้นั้น (พระอุทัย จิรธมโม (เอกสะพัง), 2543)

2. เป้าหมายของพระพุทธศาสนาที่ทุกคนจะต้องพัฒนาตัวเองไปให้ถึง โดยเป้าหมายดังกล่าวก็คือการบรรลุธรรม ซึ่งคำว่า การบรรลุธรรมนั้น หมายถึงการรู้และเข้าใจในอริยสัจ 4 อย่างแจ่มแจ้ง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค สอดคล้องกับพระมหาอำนาจ อานนโท (จันทร์เปล่ง) ที่กล่าวถึงการบรรลุธรรมสูงสุดคือการสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ต้องสามารถกำจัดกิเลสที่หมักตองอยู่ในสันดานที่เรียกว่าสังโยชน์ 10 ประการได้ เมื่อบรรลุธรรมแล้ว ภาวะทางความคิด ภาวะทางปัญญา การดำเนินชีวิต และคุณสมบัติพิเศษต่างๆ ดังกล่าว เป็นผลของการบรรลุธรรมที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักโทธิปักขียธรรม แม้ว่าแต่ละท่านที่บรรลุธรรมจะใช้หลักธรรมใด ช้าหรือเร็วเพียงไร ขึ้นอยู่กับวาสนาบารมีที่แต่ละท่านได้สั่งสมมาในอดีต และประกอบกับการปฏิบัติในปัจจุบัน ความแตกต่างในช่วงจังหวะการบรรลุธรรมของแต่ละท่าน เป็นสิ่งที่น่าสนใจทั้งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการปฏิบัติธรรม (พระมหาอำนาจ อานนโท (จันทร์เปล่ง), 2542)

3. กรรมกับการบรรลุธรรม เป็นไปตามการพิจารณาว่า เมื่อทำความดีย่อมจะส่งผลให้เกิดการบรรลุธรรมในทุกๆระดับ ซึ่งจากการศึกษามาทั้งหมดจะพบว่าการทำความดีหรือบุญกุศลนั้นก่อให้เกิด

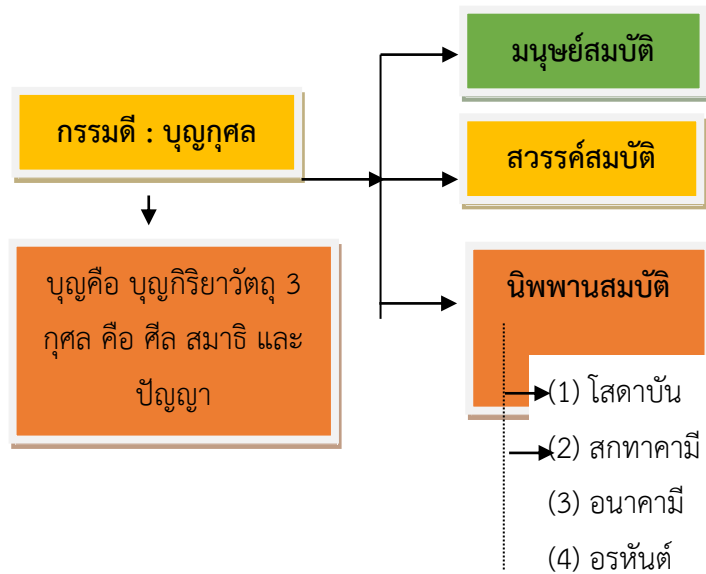

การบรรลุธรรมทั้งในระดับพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ได้ โดยที่ผู้ทำบุญจะต้องมีการตั้งความปรารถนาเอาไว้เพื่อการบรรลุธรรมนั้นด้วย ซึ่งการบรรลุธรรมมาจากการกระทำ สอดคล้องกับ (พระเกรียงศักดิ์ สิริสกุโก (ศรีโชติ) ที่เสนอว่า การบรรลุธรรมของนักวิชาการสายพุทธศาสนา เช่น สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์(ป.อ.ปยุตโต)เห็นว่า ทุกคนเมื่อมีฉันทะ เพียรพยายาม มีความพร้อม ก็สามารถบรรลุนิพพานได้ ไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องเป็นคนชาติชั้นวรรณะใด มีฐานะอย่างไร...เป็นชายหรือเป็นหญิงหมายความว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการบรรลุธรรมได้เหมือนกันทุกคน สถานะหรือตำแหน่งแห่งที่และเพศไม่มีผลต่อการบรรลุธรรม “เมื่อบรรลุธรรมนั้นลักษณะของความเป็นหญิงหรือชายไม่ปรากฏอยู่” (พระเกรียงศักดิ์ สิริสกุโก (ศรีโชติ), 2566)

การทำความดีมากหรือน้อยส่งผลความดีมาากหรือน้อยนั้นมีผลต่อการบรรลุธรรมมากหากทำแต่ความดีฝ่ายเดียวการปฏิบัติธรรมเพื่อการบรรลุธรรมก็จะมีอุปสรรคเป็นไปโดยง่าย แต่หากมีการทำกรรมชั่วไว้กรรมชั่วที่ทำจะให้ผลก็คือเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรมและการบรรลุธรรมเป็นอย่างมากทำให้เกิดการบรรลุธรรมได้ช้า สอดคล้องกับพระมหาบุญชิต ญาณส่วโร (สุตโปรง) ที่เสนอว่า ภาวะของนิพพานเป็นสิ่งที่มิอยู่ และสามารถปลุกฝังขึ้นได้ในชีวิตจริง พระอรหันต์เป็นบุคคลตัวอย่าง การบรรลุความเป็นพระอรหันต์ทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ มนุษย์กำลังเรียกร้องหาวิถีชีวิตแบบพระอรหันต์อยู่โดยไม่รู้ตัว แต่ไม่ใช่เรียกร้องด้วยการอ่อนน้อมจากอำนาจภายนอก เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ (กิริยวาท) และเป็นศาสนาแห่งความ پاکเพียร (วิริยวาท) จึงต้องอาศัยการปฏิบัติทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ในการปลุกฝังคุณสมบัติทางจิตต่างๆ ตั้งแต่ระดับพื้นฐาน คือ การสั่งสมบารมี พัฒนาจิตขึ้นไปเป็นระดับอภิญญา จนถึงคุณสมบัติพิเศษยิ่งคือปัญญา ก็จะหยุดเดินทางในสังสารวัฏ (พระมหาบุญชิต ญาณส่วโร (สุตโปรง), 2537)

องค์ความรู้ใหม่

กรรมดีนั้นมีความสัมพันธ์กับการบรรลุผลอย่างชัดเจน เพราะกรรมดีหากเป็นกรรมที่มีคุณมากหรือมีอานิสงส์มากย่อมนำไปสู่การบรรลุผลได้ โดยเริ่มจากการให้ทาน รักษาศีลและเจริญภาวนาไปตามลำดับ ซึ่งก็จะสามารถก่อให้เกิดหรือทำให้เข้าถึงการบรรลุธรรมได้ โดยที่กรรมดีที่จะก่อให้เกิดการบรรลุธรรมนั้นย่อมเป็นกรรมดีที่มีผลานิสงส์มากกว่ากรรมดีทั่วไปโดยกรรมดีที่ให้ผลกับการเกิดใหม่ว่าจะเป็นอะไรหรือได้อะไรนั้นก็จะมีอยู่ 3 ระดับ คือ (1) ระดับต้น ให้ผลเป็นมนุษย์สมบัติ (2)ระดับกลางให้ผลเป็นสวรรค์สมบัติ และ (3) ระดับสูงให้ผลเป็นนิพพานสมบัติหรือการบรรลุธรรม โดยรูปแบบของความสัมพันธ์ของกรรมกับการบรรลุธรรมนั้นเราสามารถที่จะพิจารณาได้จากแผนภาพดังต่อไปนี้

บทสรุป

จากการกล่าวมาทั้งหมดจะพบว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทเห็นว่ากรรมมีความสัมพันธ์กับการบรรลุธรรมอย่างใกล้ชิดกล่าวคือ เห็นว่า กรรมมีความสัมพันธ์กับการบรรลุธรรมเนื่องจากกรรมเป็นเหตุ การบรรลุธรรมเป็นผล ความเป็นเหตุเป็นผลนี้เป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา ดังนั้นเมื่อทำดียอมได้ดี เมื่อทำชั่วยอมได้รับผลชั่วหากทำความดีถึงที่สุดสิ่งสมมาสิ่งที่ยิ่งยอมก่อให้เกิดผลคือการบรรลุธรรมได้ ซึ่งความเป็นเหตุเป็นผลของกรรมนั้นก็คือกรรมยอมให้ผลเสมอใน 3 ระดับ คือ (1) ระดับต้น คือให้ผลเป็นมนุษย์สมบัติ (2) ระดับกลาง ให้ผลคือสวรรค์สมบัติ (3) ระดับสูงสุด คือให้ผลเป็นนิพพานสมบัติ คือมรรคผลหรือการบรรลุธรรม นี่คือความเป็นเหตุผลหรือความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับการบรรลุธรรม

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *อรรถกถาภาษาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. (2538). *ปรมัตถโชติกะ สมถกรรมฐานที่ปณี*. กรุงเทพมหานคร: วัฒนกิจพานิชย์.

พระอุทัย จิรธมโม (เอกสะพัง). (2543). “ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอำนาจ อานนโท (จันทร์เปล่ง). (2542). “การศึกษาเรื่องการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาบุญชิต ญาณสวโร (สุดโปรง). (2537). “ศึกษาคุณสมบัติของพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระเกรียงศักดิ์ สิริสโก (ศรีโชติ). (2566). บัณฑิตศึกษากับการบรรลุนิพพานในทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, 6(2): 271-283.

